

Visie op de Gemeentelijke Begraafplaats Zeist

van de werkgroep Toekomst Gemeentelijke Begraafplaats

7 oktober 2015 (stuknr. 15int01351)

Aanleiding

De Gemeentelijke Begraafplaats Zeist is van oudsher de voorziening waar de Zeister gemeenschap op waardige wijze afscheid neemt van haar overledenen en de gelegenheid biedt om deze te gedenken. Het begraven van overledenen is tegenwoordig niet meer de meest gekozen wijze van afscheid nemen en de begraafplaats voorziet nog slechts voor een beperkt deel van de bevolking in haar oorspronkelijke taak. Er komt meer vraag naar cremieren, natuurbegraven, foetusbegraven en islamitisch begraven. De financiële positie van de begraafplaats is sterk onder druk gekomen door het afgenomen gebruik. Dit vraagt om een heroriëntatie op de toekomst.

Voor de korte termijn is de exploitatie van de begraafplaats bijna in evenwicht. Maar als er geen aandacht wordt besteed aan een verbetering van de inkomstenkant dan laat de exploitatie in oplopende mate een negatief saldo zien. Aangezien er al een efficiëncyslag heeft plaatsgevonden, moet voor de dekking worden gedacht aan een verhoging van de tarieven. Hiervoor is tot op heden nooit breed politiek draagvlak geweest.

Op grond van de bestaande verplichtingen zal de bestaande voorziening met haar kwaliteiten in stand moeten worden gehouden.

Visie

In de visie leggen we vast wat van belang is op deze begraafplaats. De visie geeft richting, inspireert medewerkers en ondernemers en dient als toetssteen voor toekomstige ontwikkelingen. Met de visie bekennt de begraafplaats “kleur” en kan positie worden ingenomen in de maatschappij.

De Werkgroep Toekomst Gemeentelijke Begraafplaats heeft op 18 mei en 31 augustus 2015 tijdens interactieve bijeenkomsten van gedachten gewisseld over de visie. Er is gekozen om geen lijvig stuk te schrijven maar om het gedachtengoed kort en kernachtig weer te geven. Zo blijven we ruimte bieden aan ook andere initiatieven die binnen die bandbreedte passen.

De voorwaarden waaronder we aan de veranderende behoeften invulling willen geven zijn:

- behoud van de huidige waarden van de begraafplaats;
- de exploitatie is minimaal kostendekkend met een aanvaardbare prijsstelling.

De Gemeentelijke Begraafplaats kenmerkt zich door de volgende waarden:

“ De Gemeentelijke Begraafplaats Zeist is een schitterend monumentaal park in Engelse landschapsstijl middenin het Zeister Bos. Rust voert er de boventoon. Het is een unieke plek in Nederland om te begraven, te herdenken, te gedenken, te recreëren en te ontmoeten. De historische laanstructuur, gecombineerd met paden in gebogen lijnen waarachter uitbundig groen en verrassende hoekjes schuil gaan, zijn uitnodigend voor een breed publiek. De historie van het park en de verhalen van de ‘bijzondere Zeisternaren’ die er hun laatste rustplaats hebben, zijn het vertellen waard. Hier komt meer aandacht voor, waardoor bijvoorbeeld wandelaars, liefhebbers van historie, natuurliefhebbers en schoolkinderen zich er welkom voelen en iets ervaren.

De Gemeentelijke Begraafplaats Zeist is dan ook nadrukkelijk een plek voor iedereen. Dat uit zich ook in een aanvaardbare prijs en het streven naar een breed aanbod van mogelijkheden

van lijkbezorging en de daarbij behorende voorzieningen onder één dak. Het toevoegen van voorzieningen gebeurt met behoud van de eigenheid van de plek.

Door de ontwikkelingen in de markt nauwlettend te blijven volgen, sluiten we niet alleen aan op de vraag van onze inwoners en anderen, maar verbreden we tevens het financieel draagvlak waardoor de begraafplaats ook op de langere termijn financieel gezond blijft. Daarbij past een efficiënte bedrijfsvoering. Dit gaat hand in hand met dienstverlening die we typeren als persoonlijk, op maat en servicegericht.”

Uitwerking van de waarden

Tijdens de bijeenkomsten is dieper ingegaan op een aantal waarden. Wat verstaan we onder bijvoorbeeld het begrip ‘een aanvaardbare prijs’? Dat is afhankelijk van veel factoren en zeer subjectief. Toch hebben we geprobeerd om daar woorden aan te geven. Hieronder wordt een aantal waarden nader uitgewerkt voor een goede begripsvorming.

‘Een unieke plek om te begraven, te herdenken, te recreëren en te ontmoeten’

De huidige opzet van de begraafplaats in het bos met de bijzondere zichtlijnen, onderhoudsniveau en voorzieningen moet behouden blijven.

‘De begraafplaats is uitnodigend voor een groot publiek’

De begraafplaats wordt dagelijks bezocht door veel nabestaanden. Zij komen hier voor het herdenken en beleven van de weldadige rust en de charme van de begraafplaats. Maar zij komen ook voor de vogels, de bijzondere monumenten of aandacht voor bekende Zeistenaren die hier hun laatste rustplaats hebben. Deze kwaliteiten van de begraafplaats zouden door meer mensen ervaren kunnen worden zodat ook zij dit kunnen beleven. Dit vraagt om het geven van aandacht aan deze kwaliteiten en het breder bekend maken hiervan. Ook is er bij veel mensen nog een drempel te overwinnen alvorens zij de begraafplaats bezoeken. Door de kwaliteiten van de begraafplaats meer te etaleren kan deze drempel worden verlaagd.

‘Begraven moet mogelijk blijven voor een aanvaardbare prijs’

Het begraven moet mogelijk blijven als keuze om op waardige wijze een laatste rustplaats te geven aan een overledene. De kosten die verbonden zijn aan het begraven mogen niet zodanig hoog worden dat om deze reden het voor nabestaanden als keuzemogelijkheid vervalt.

Een groot deel van de kosten die op de begraafplaats drukken worden bepaald door investeringen en lasten uit het verleden. De exploitatielasten die hieraan zijn gekoppeld bepalen voor een belangrijk deel de kosten van het gebruik. Bij een afname van het gebruik nemen de kosten per gebruiker toe. Het is wenselijk om het gebruik van de voorzieningen te vergroten zodat de kosten over meer gebruikers kunnen worden verdeeld en begraven in Zeist betaalbaar blijft.

‘In de gemeente Zeist dient een breed aanbod van mogelijkheden van lijkbezorging te worden geboden en de daarbij passende voorzieningen moeten bij elkaar worden gebracht’

Er zijn verschillende wijzen waarop nabestaanden willen omgaan met overledenen. In de gemeente Zeist wordt hierbij alleen de mogelijkheid tot begraven, as verstrooien en het plaatsen van urnen in een urnengraf geboden. Cremeren, natuurbegraven, foetusbegraven en islamitisch begraven worden niet of niet specifiek gefaciliteerd binnen de gemeentegrenzen. Onderzocht moet worden in welke mate er behoefte bestaat binnen de Zeister gemeenschap aan deze voorzieningen en of deze voorzieningen bijdragen aan het verbeteren van financiële positie van de begraafplaats zodat deze ook voor de lange termijn financieel gezond blijft.

Daarnaast zijn er onderdelen die bij het proces van afscheid nemen relevant zijn, maar niet op de begraafplaats aanwezig. Te denken valt aan een zogenaamd ‘opbaarhuis’, een bloemenstal en ontmoetingscafé. Allemaal mogelijkheden waarvan eerst de financiële haalbaarheid moet worden onderzocht.

'Efficiënte bedrijfsvoering'

De bedrijfsvoering op de begraafplaats kenmerkt zich door het uitgangspunt dat de gemeentelijke organisatie de werkzaamheden in eigen beheer verzorgt en waar nodig worden specifieke voorzieningen van derden ingehuurd. Op deze wijze kan heel flexibel worden ingespeeld op de vraag van de gebruikers van de begraafplaats en worden ingegaan op specifieke wensen, of wijzigingen op een heel laat moment. Ook is er personeel aanwezig dat vragen van bezoekers kan beantwoorden en zo heel servicegericht bezig is. Door deze wijze van werken komen de kosten van de te leveren producten niet in concurrentie tot stand en is er prijstechnisch winst te boeken. Hierbij moet nauwlettend worden gekeken naar de effecten op de flexibiliteit en de service aan de bezoekers. Samen met de medewerkers van de begraafplaats zullen de werkzaamheden op de begraafplaats worden geanalyseerd om op basis hiervan te komen tot meer kostenefficiënte werkwijze zonder de flexibiliteit en de servicegerichtheid teveel geweld aan te doen.

Eerste verkenning op onderdelen

Tijdens de werkgroepvergadering van 08 juni 2015 is uitgesproken dat van alle mogelijkheden die in dit document worden benoemd, we focus moeten aanbrengen. Op de onderdelen cremieren, natuurbegraven, foetusbegraven en islamitisch begraven is door werkgroepleden een eerste verkenning verricht. Dit zijn de onderwerpen die een verbreding van de mogelijkheden van uitvaart in zich hebben en/of bijdragen aan een financieel gezonde exploitatie op de langere termijn:

Crematorium

Er is door twee werkgroepleden een eerste verkenning naar de haalbaarheid van een crematorium op de Gemeentelijke Begraafplaats uitgevoerd. Dit levert het volgende eerste beeld op:

Het realiseren en het exploiteren van een crematorium lijkt ook in Zeist mogelijk. Dit blijkt onder andere uit de haalbaarheid die mev. Arja Nobel in haar rapport van 15 april 2014 stelt. Ook uitspraken van mevr. Mieke van der Ploeg (naar aanleiding van een om in Doorn een crematorium te bouwen) wijzen daarop. Ook in Zeist stijgt de komende tientallen jaren het aantal sterfgevallen. Het aandeel crematies daarin loopt (sterk) op ten kosten van het aandeel begrafenissen. Voeg daarbij dat een meerderheid van de inwoners het liefst hun laatste rustplaats vinden in hun eigen woonplaats. Op dit moment worden de crematies van Zeister burgers met name in Leusden, Bilthoven en Utrecht uitgevoerd. Een fors deel daarvan zal naar verwachting bij beschikbaarheid de voorkeur geven aan een crematorium in Zeist.

Qua ruimte is er op de huidige begraafplaats een goede mogelijkheid voor de bouw van een crematorium. Mogelijk verdiept met 90 % onder maaiveld. De benodigde ruimte voor een oven met volledige technische installatie is een grondoppervlak van 10x10 meter. Die is beschikbaar.

Kosten/baten

De directe investering die nodig is voor de bouw is turn-key € 503.000,-- (prijs aannemer) en voor de oveninstallatie turn-key € 525.000,-- (prijs De Facultatieve), beide exclusief BTW. Deze bedragen sluiten aardig aan bij de bedragen die Laurentius in Rotterdam gaf. Bij de oveninstallatie is een full-operational lease mogelijk. Die kost voor 15 jaar all-in € 6.250,-- per maand (4% rente, 15 jaar leasetermijn, restwaarde 0, na 15 jaar om-niet naar de lessee, daarna nog zeker 10 jaar technische levensduur). Ook is een betaalregeling mogelijk naar rato van het aantal verrichte crematies: € 150,-- per crematie met een minimum van 500 per jaar.

Voorbeelden

In Bilthoven worden per jaar 2.300 crematies uitgevoerd tegen marktprijs van gemiddeld € 1.000,-- per crematie (6 dagen per week). In het nieuw te bouwen crematorium in Hilversum rekent men met initieel 600 crematies per jaar. Dit aantal stijgt de volgende jaren door bekendheid bij uitvaartondernemers, door uitstekende service, door bereikbaarheid etc.. Laurentius rekent met een minimum aantal van 520 waarbij

de kosten zijn gedekt. Ook Zeist heeft een minimumaantal nodig van 500 om break-even te draaien. Zonder of met nauwelijks zogenaamde 'technische crematies' die zonder nabestaanden plaatsvinden tegen een zeer laag tarief onder kostprijs.

Ieder jaar hebben we in Zeist ong. 700 overlijdensgevallen, dit aantal stijgt de komende jaren (zie collegevoorstel 'Gemeentelijke begraafplaats, kostendekkende exploitatie en doorkijk naar de toekomst').

Voorwaarden

Politieke en maatschappelijke behoefte over wenselijkheid en uitvoerbaarheid. Wat verder nodig is, is een haalbare business-case en een realistische mogelijkheid om het een en ander te financieren. Het succesvol doorlopen van de inkoopprocedures (aanbesteding) is ook een voorwaarde. In het geval dat het beheer uit handen wordt gegeven (overname), is de beschikbaarheid van een partij die de 'Zeister propositie' interessant genoeg vindt. Ook is er toestemming nodig van wettelijke, ruimtelijke, milieu- en omgevingspartijen. Hier liggen zorgvuldige processen aan ten grondslag. Houd daarom rekening met een reëel tijdsplan.

Aanpalend

Het lijkt verstandig om de voormalige dienstwoning (nog) in gemeentelijk bezit te houden. Mogelijk kan die een toegevoegde waarde leveren in de vorm van bijvoorbeeld een opbaarruimte.

Onderzocht moet worden of en hoe de huidige koffieruimte qua ruimte en voorzieningen voldoende is om in de toekomst meer dan 500 crematies plus de nodige begrafenissen te kunnen accommoderen.

Het huidige geelstenen "opslaghuisje" rechts van de ingang kan worden onderzocht op de mogelijkheden van een opbaarruimte of een klein crematorium.

Parkeerruimte: bij toename van de aantallen bezoekers kan op huidige parkeerplekken nog worden ingedikt. Er kan nog slechts beperkt worden uitgebreid zonder bomen te kappen. Parkeren in de berm van N 224 is onveilig maar gebeurt nu bij drukke begrafenissen wel.

(Bron: verkenning door werkgroepleden Aat Grinwis en Bert van Tellingen)

Islamitisch begraven

Moslims liggen begraven richting het oosten (Mekka) en de eeuwige grafrust is een van de belangrijkste tradities binnen het Islamitische geloof. Dit laatste punt zorgt ervoor dat veel Moslims van de oude generatie liever in hun geboorteland worden begraven. De kosten in Nederland zijn aanzienlijk en daarbij moet na de maximale grafrust (in Zeist 100 jaar) de grafrust worden verlengd om ruiming te voorkomen.

Er zijn in Nederland 40 begraafplaatsen met speciale gedeelten voor Islamitische graven. Op de Gemeentelijke Begraafplaats Zeist zijn ook islamitische graven aanwezig, gericht op het oosten. Hierop kan het graf geselecteerd worden. Er is in Zeist geen sprake van een Islamitisch gedeelte.

Wat betreft het islamitisch begraven constateert de werkgroep dat gezien het groeiend aantal mensen in Zeist dat het Islamitisch geloof aanhangt, het goed is om met deze gemeenschappen in overleg te treden ten aanzien van hun wensen en behoeften op het vlak van begraven, zodat dan kan worden gezien wat in hun ogen ontbreekt en in welke mate en op welke wijze de gemeente in de behoefte kan en moet voorzien.

Foetusbegraven

De vraag neemt toe naar het begraven van de foetus na een miskraam om een tastbare gedenkplaats te hebben.

De Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) spreekt over een levenloos ter wereld gekomen menselijke vrucht (foetus) wanneer deze jonger is dan 24 weken. Daarop is de wet op de lijkbezorging niet van toepassing. Er staat echter nergens dat dan niet mag worden gehandeld volgens de Wet op de lijkbezorging. Het is daarom niet noodzakelijk om hiervoor iets te regelen in de lokale verordening.

Immers de wet op de lijkbezorging is niet van toepassing. Dat wil zeggen dat de foetus mag worden begraven of gecremeerd maar dit is wettelijk niet verplicht. Doordat de foetus niet onder de wetgeving valt, mag het bijvoorbeeld in de eigen tuin worden begraven of op een andere plek. Wanneer de ouders

het willen begraven dan hoeft daar vooraf geen 'Verlof tot begraven' voor worden aangevraagd bij de gemeente.

Er kan worden gedacht aan een plek op de Gemeentelijke Begraafplaats voor foetusbegraven.

Bij 24 weken zwangerschap en langer wordt er gesproken van een doodgeborene en zijn er officiële regels. Wettelijk gezien moet het kindje een naam krijgen. De ouders doen aangifte bij de Burgerlijke Stand van de gemeente en krijgen een 'akte van een levenloos geboren kind'. Het kindje wordt vervolgens begraven in een kindergrafje of gecremeerd.

Natuurbegraven

Natuurbegraven is een vorm van begraven die plaats vindt in natuurgebieden waarbij de natuur zo veel mogelijk wordt gerespecteerd. In principe is de grafrust eeuwigdurend. Mogelijkheden voor een gedenkteken zijn uiterst beperkt zowel in materiaal, omvang als tijdsduur. Een graf kan al bij leven uitgezocht en gekocht worden. Nabestaanden blijven in dergelijke situaties dus gevrijwaard van afhandeling en kosten na het overlijden.

natuurbegraven kan er wellicht toe leiden dat er een overgang plaatsvindt van cremieren naar natuurbegraven. Bij beide vormen van uitvaart zijn overwegingen aan de orde als het niet belasten van de nabestaanden.

Natuurbegraven is snel in opkomst. Marktleider 'Natuurbegraven Nederland' hoopt dat er over enige jaren een landelijke dekking is met minstens één natuurbegraafplaats per provincie. Ze zijn daartoe onder andere in gesprek met Natuurmonumenten.

In de provincie Utrecht kan er al natuurbegraven worden in Bilthoven bij Den en Rust (7 ha) en binnenkort in Doorn (1,5 ha maar men wil naar ong. 24 ha). In Arnhem zijn op natuurbegraafplaats Heidepol op de 17 ha grond 7000 graven gepland (9 m2, bosgraf 6 m2).

De kosten zijn ongeveer vergelijkbaar met die van cremieren. Bij Heidepol kost een (bos-) begrafenis éénmalig een kleine € 4.000,--. Bij Den en Rust rond de € 6.000,--.

Kansen voor Zeist

Er is een stuk grond beschikbaar van 2 ha dat eigendom is van de gemeente. Na Heidepol in Arnhem gezien te hebben, achten wij het grondstuk geschikt. Het sluit precies aan aan de begraafplaats. De aula en overige voorzieningen kunnen worden gebruikt voor natuurbegravenissen. De enige investering die mogelijk écht noodzakelijk is, is een hekwerk rond het terrein. Uitgaande van 50 natuurbegravenissen per jaar kunnen we (bij een terughoudende) schatting, 5 jaar voort met dit stuk. Bestemmingsplantechnisch lijkt het niet te ingewikkeld aangezien het stuk grond immers een natuurbestemming houdt.

Bij een tarief van € 6.000,-- bedragen de inkomsten € 300.000,-- per jaar. Voor verdere uitbreiding zou er onderhandeld moeten worden met het Utrechts Landschap (UL). Daar zou een prima win-win situatie uit kunnen voortvloeien. Bijvoorbeeld € 1.000,-- per begrafenis is bestemd voor het UL. Dan resteert nog € 250.000,-- per jaar ten behoeve van de dekking van de (éénmalige) kosten en de exploitatie van de gehele begraafplaats. Met een stuk grond ter grootte van de huidige begraafplaats, zou je bij 50 begravenissen per jaar, 100 jaar vooruit kunnen.

Urgentie

Als Zeist het niet doet, gaan anderen het doen, of doen het al (Bilthoven, Utrechtse Heuvelrug). Het momentum lijkt nu te zijn. Van de 7000 graven die Heidepol tot haar beschikking heeft, zijn er in 3 jaar tijd 2300 verkocht. Ook de cijfers van Den en Rust spreken boekdelen. Als natuurbegraven elders in de omgeving (meer) ontwikkeld wordt, neemt de concurrentie vanzelfsprekend toe.

Conclusie

Natuurbegraven voegt iets toe aan de mogelijkheden van uitvaart op de gemeentelijke begraafplaats en is ook vanuit het oogpunt van exploitatie zeer interessant. Mede omdat in de Zeister situatie gebruik gemaakt kan worden van bestaande voorzieningen. Wij adviseren zo snel mogelijk te starten met natuurbegraven.

(Bron: verkenning door werkgroepleden Vincent van Voorden en Frank Dirkse)

Vervolgproces

De visie van de werkgroep wordt na het collegebesluit (15CV.00355) als opiniërend discussiestuk met meer belanghebbenden en geïnteresseerden besproken. Zo wordt het maximale aan kennis uit de lokale samenleving gehaald. Uit het gesprek volgt een raadsvoorstel met concrete vervolgstappen. Hierin wordt ook voorgesteld om een werkbudget te creëren voor verder onderzoek van de opties en het treffen van concrete maatregelen. Met als doel om de dienstverlening te laten aansluiten aan de vraag en om nieuwe inkomstenbronnen te genereren een kostendekkende exploitatie van de begraafplaats te kunnen hanteren met betaalbare tarieven.

Samenstelling Werkgroep Toekomst Gemeentelijke Begraafplaats Zeist

Samenleving

Willem Voorneveld (uitvaartondernemer)

Bert van Tellingen (uitvaartondernemer)

Gerard van Delft (Vereniging Betrokkenen Gemeentelijke Begraafplaats Zeist)

Cees Schipper (Vereniging Betrokkenen Gemeentelijke Begraafplaats Zeist)

Gert van Doleweerd (Vereniging Betrokkenen Gemeentelijke Begraafplaats Zeist)

Politiek

Frank Dirkse (GroenLinks)

Josien van Breda (D66)

Piet Verolme (ChristenUnie/SGP)

Vincent van Voorden (CDA)

Peter van Mierlo (SeystNu)

Aat Grinwis (VVD)

Hans Goorhuis (PvdA)

Ambtelijk

Dic van Vulpen (accounthouder begraafplaats)

Mariska Derks van de Ven (financiën)

René Grotens (procesbegeleiding)

Kristel Versteeg (procesbegeleiding)